

Vázlat a brit kommunista történészek csoportjának történetéhez: Thomson, Dobb, Hill és a brit kommunista történészcsoport

Willie Thompson áttekintésének elején megállapítja, hogy 1934 előtt nem született marxista szellemű átfogó írás a brit nép történetéről. (Itt mindjárt meg kell jegyezni, hogy Thompson jól érezhetően, nagyon szűken kezeli a „marxista” fogalmat, mert hiszen a későbbben tárgyalt kommunista történészek előtt is akadtak ilyen szerzők, elég, ha hirtelenjében G. D. H. Cole-ra, Raymond Postgate-re emlékeztetünk, róluk magyarul lásd: NMT 1999, illetőleg 1997.) Thompson hangsúlyozza, hogy a kommunista Internacionálé VII. kongresszusa új légkört teremtett és ezután a brit kommunista körökben előszeretettel nyúltak vissza az „elődökhöz”, a nagy angol parasztlázadásokhoz, illetőleg a chartista mozgalomhoz.

Az áttörést *A. L. Norton* (életútjáról magyar nyelven átfogó írást ad az NMT 1990. évi kötetében) „Az angol nép története” című írása (amely, mint ismeretes, 1945 után magyarul is megjelent). Ez a kétkötetes munka Londonban 1938-ban látott napvilágot. Norton az őstörténeti kezdetektől a XX. századig kíséri nyomon jól tagoltan az eseményeket, időrendben és egyúttal tematikusan is csoportosítva, jól olvashatóan, a kronológiai rend mellett egyaránt figyelemmel a gazdaságtörténet, a társadalomtörténet, a politika és a munkásmozgalom-történet eseményeire és mozgására. Persze ez a szintézis, mint minden szintézis, egyfelől sikeres volt, másfelől nagyon sok kívánnivalót hagyott hátra a szaktörténészek számára és azok szemével.

A II. világháború évei természetesen sok újfajta tapasztalatot hoztak mindenki számára. Az 1945. évi nagy munkáspárti (Labour Party – a továbbiakban LP) győzelem után, 1946-ban Londonban találkoztak a kommunista szellemiségű történészek egyfelől azért, hogy Morton munkájának új kiadásán, kiegészítésein gondolkozzanak, másfelől hogy egy munkacsoport felállítását is tervbe vegyék.

Időközben lassanként felnőtt a kommunista történészek új nemzedéke, amely már írásaival is jelentkezett. Így 1940-ben jelent meg *Christopher*

Hill (életútját magyarul viszonylag bővebben bemutatja az NMT 2005. évi kötete, a nagy angol forradalomról szóló munkája (*The English Revolution*) – amelynek rövid magyar változata egykor még a Szikra kiadásában jelent meg (és az Eötvös Loránd Tudományegyetemen kötelező irodalom volt). Ezt nem sokkal később követte *Maurice Dobb* írása, aki több tanulmányban vizsgálta közgazdász szemmel a kapitalizmus történetét Nagy-Britanniában (*Studies in the Development of Capitalism*) (*Dobb* életútjáról a magyar olvasók számára rövid áttekintés, lásd NMT 2013). *Dobb* könyve hatalmas térséget és óriási korszakot dolgoz fel, egész Európára kitekint, a keresztes háborúk korától a XX. századig, a nagy gazdasági válságig és következményeiig. Ehhez a munkához *Dobb* később, 1962-ben új, kiegészítő fejezetet fűzött, amelyben az 1945 utáni eseményeket és tendenciákat elemezte.

A korai marxista csoporthoz tartozott *Gordon Childe*, a híres archeológus, aki a történelem előtti korszakot, a „primitív társadalmak” jelenségét elemezte (akinek munkáiból egy rövidebb variáció egykor magyarul is megjelent, sőt az egyetemi hallgatók számára ajánlott olvasmány volt). *Childe* nem volt a CPGB tagja, ámde egyértelműen marxista módszerekkel dolgozott. *Gordon Childe* korai munkája, a *Man Makes Himself* még 1916-ban jelent meg, újabb könyve, a *What Happened in History* 1942-ben jelent meg. *Childe* munkáiban aláhúzza a „neolit forradalom” jelentőségét, valamint azt, hogy e korban kezdték el az emberek a mezőgazdasági termelést, az élelmiszerek előállítását. Valamint e csoporthoz tartozott *George Thomson*, aki az ókori Görögország történetével foglalkozott és e témában jelentetett meg munkákat. *Willie Thompson* kis könyvében külön alapos elemzést nyújt *George Thomson* munkájáról és teljes külön fejezetet nyújt *Maurice Dobb* említett munkáinak.

Érthetően *Thompson* ugyancsak teljes fejezetet szentelt *Christopher Hill*nek és az angol forradalomról írott könyvének, illetőleg munkáinak. A szerző megállapítja, hogy *Hill*nek az első nem nagy terjedelmű könyve e témában – mint a szerző hangsúlyozza – „nagyobb jelentőségű volt az adott korszakban, mint *George Thomsoné*, sőt akár mint *Maurice Dobbé* is”. (42. o.) *Hill* könyve a „hosszú parlament” ülésezésének háromszázadik évfordulójára jelent meg, és új megvilágításba helyezte a polgárháború történetét és történetírását, továbbá jó alapot nyújtott ahhoz, hogy új kutatások indulhassanak a XVII. századi brit történelem feltárására. *Hill* könyvét egykor sokan elismerték, mások pedig elutasították. Ám akárhogyan is, minden azóta megjelent munka, amely e korszakkal foglalkozik, idézi *Hill*t, támaszkodik rá, avagy vitatkozik vele. Miként a *Guardian* nekrológja megállapította, *Hill* könyve és munkái, amelyek marxista felfogását tükrözték, „megváltoztat-

ták azt a szemléletmódot, ahogy általában visszagondoltak az angol forradalomra”. (42. o.) Hillnek ez a korai, 1940-ben megjelent műve egyszerre volt politika-, gazdaság- és társadalomtörténet jellegű, mindezt kitűnően ötvözte és összegezte, megvilágítva, hogy miért következett be a forradalom, és mi volt a forradalom jelentősége. Jól érzékeltette, hogy a forradalom az emberek nagy tömegeit érintette, sőt a forradalomba nagy tömegek aktívan kapcsolódtak be vallási vagy politikai okokból, és természetesen a hosszú forradalomnak is megvolt a maga belső dinamikája, amelynek során az emberek maguk is változtak.

W. Thompson nagy empátiával érzékelteti, hogy Hill miért élte át maga is olyan mélyen Károly kivégzését, hiszen ő maga is az 1920-as években még mint a nevezetes oxfordi Balliol College egyetemi hallgatója lett marxista, sőt a CPGB tagja és a spanyol polgárháború napjaiban szintén csatlakozni kívánt az ott harcoló nemzetközi brigádokhoz, ám ez a terve nem sikerült. Ezt követően, fegyveresen harcolt a II. világháború éveiben, majd a háború után folytatta egyetemi karrierjét és Oxfordban nemcsak professzor, hanem a Balliol College mestere – vagyis mintegy tanszékvezetője lett. Hill élete során számos új tanulmányban és könyvben folytatta az angol forradalomnak és a brit XVII. századnak a kutatását és megjelenítését, amelynek alapján egyes brit történétírók is úgy emlékeztek meg életművéről, hogy Hill a XX. század egyik legnagyobb brit történétírója volt. (43. o.)

A szerző külön alfejezetet szentelt annak, hogy a kommunista történész csoportban milyen viták kezdődtek, amelyek érintették persze az angol forradalom értékelését, a XVII. század történetét, az akkori és későbbi szellemi irányzatokat, amit mind tovább bonyolított, hogy a csoport tagjainak figyelemmel kellett lenniük a szovjet történétírás idevonatkozó megállapításaira és elemzéseire; valamint a vitákat is tovább bonyolította, hogy azokba *Palme Dutt*, a CPGB akkori elismert és mindenképpen vezető teoretikusa, afféle Révai Józsefe is bekapcsolódott. (Dutt számos munkája magyarul is megjelent – életútját lásd NMT 1999.) A viták során Hill központi szerepet játszott, és végeredményben ő világított rá, hogy a hosszú brit forradalom a résztvevők gondolataitól és elképzeléseitől függetlenül megváltoztatták a tulajdonviszonyokat, és pontosan ez a forradalom jelentősége, noha bizonyos feudális vonások megmaradtak, illetve visszatértek.

A szerző utal arra, hogy egy angol történész, *David Parker* dolgozta fel az akkor lezajló viták történetét. Megjegyzendő, hogy négy munkacsoport alakult ki. Az egyik, amelyben ezek a viták lezajlottak, a XVII. század történetével foglalkozott, és szinte természetesen előtérbe került a gazdasági és társadalmi viszonyok, illetőleg „a szellemi felépítmény” egymás közötti

kapcsolata, és többek között viták tárgya lett, hogy a Tudor-korszak kormányai, államai mennyiben voltak egyszerűen feudális jellegűek, avagy inkább az abszolutizmus jegyeit hordozták.

A könyvet természetesen bőséges jegyzetapparátus és átfogó bibliográfia egészíti ki.

A kötet furcsa módon szelektál, hiszen a kommunista történész csoportnak olyan oszlopos tagjait nem említi és elemzi, mint *E. P. Thompson* (életútjáról és munkásságáról lásd NMT 1994), akinek munkásságát a brit olvasó bizonyára nagyon jól ismeri, vagy *John Saville* (életútját és munkásságát lásd NMTE 2011), Saville munkásságáról az SHS külön kis könyvet jelentetett meg (e kötet ismertetését lásd: Klió 2012/3. szám).

A csoportnak Nagy-Britanniában egész bizonyosan, és úgy vélem, nemzetközileg is vitathatatlanul legbefolyásosabb, legtöbbet szereplő, legtöbb könyvet írt, méghozzá nagyon eltérő tematikájú és különböző korszakokat feldolgozó szerzője *Eric Hobsbawn* – aki a többiektől eltérően ma is él és még most, 93 éves korában is új könyvekkel gazdagítja a történeti irodalmat. Az őrála szóló historiográfiai munkák – mint ismeretes – több polcot töltenek meg. Ám a szerző egyikükről sem ír.

Willie Thompson: *Setting an Agenda – Thomson, Dobb, Hill and the Communist Party Historians* (Vázlat a brit kommunista történészek csoportjának történetéhez: Thomson, Dobb, Hill és a brit kommunista történészcsoporthoz). Socialist History Society. London 2012. 57 o.

Jemnitz János